

Sahaba gurdy, sahaba-da ýykdy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 январа, 2025

Sahaba gurdy, sahaba-da ýykdy SAHABA GURDY, SAHABA-DA ÝYKDY

«Syýasy manýowlar we häkimiýet dawasy» ýazgymda Syffyn söweşine alyp baran müddetiň üstünde gysgaça gurup geçipdik. Gürrüňimiziň bölünen ýerinden dowam edeliň. Mugawyýanyň tarapdarlarynyň garşysynda Hezreti Alynyň goşuny ýeňiş gazanmagyň önüsrasynda dur. Ýagdaýdan çykalga tapjak bolup täze taktika ulanylýar, Mugawyýanyň esgerleri Uly Şam mushafyny baş sany naýzanyň ujuna dakyp asmana galdyrýarlar we «aramyzda Kuran araçy bolsun» diýip, yraklylary Allanyň Kitabynyň araçylygyna çagyryýarlar. Bu ýagdaý Hezreti Alynyň goşunyny biri-birine jet edýär. Hezreti Aly munuň söweş hilesidigini düşündirmäge jan etse-de, esgerleriň bir topary ony diňlemeýär, hatda oňa ölüm haýbatyny atýarlar. Şeýdibem, Aly söweşi togtatmaga mejbur bolýar.

Iki tarapdanam araçy eminler saýlanýar. Şam tarapynyň emini Mugawyýanyň buýrugy bilen Amr ibn As bolýar. Yrak tarapynyň emin saýlawy bolsa çekişmeli başlaýar, Hezreti Aly özüne garşy çykanlaryň sözi bilen urşa goşulmazlygy makul bilen Ebu Musa El-Eşarini islemese-de araçy emin bellemäge mejbur bolýar. Şeýlelik bilen syýasy manýowlar emin meselesinde-de dowam edýär. Hezreti Aly bolýan pyrryldaklaryň aňyrsynda nämäniň garaşyp ýatandygyny gowy bilipfir, emma syýasy we hukuk taýdan özünkini dogry hasaplansoň, garşydaşlaryna eglşik edipdir. Aslynda «emin hadysasynyň» aňyrsyndaky sebäp halyf saýlawy-da bolmandyr, emma Hezreti Alynyň muny kabul etmegi – ylalaşyga gelmegi Mugawyýany özi bilen deň derejä beýgeldipdir. Galyberse-de ähli çeşmeler Mugawyýanyň ýeňilip barýandygyny aýdypdyr, şeýlelikde ýeňlişiň önüsrasyndaky Mugawyýa ilkinji

hemlesini üstünlikli amala aşyrypdyr.

Tefsir we fykh alymlary şol bir wagtyň özünde Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) agasynyň ogly Abdylly ibn Abbas gepleşigiň geçirilmegi ýerine gitmekçi bolup duran Ebu Musa El-Eşarä şeýle diýendigini belleýärler: «Ala biat edenleriň Ebu Bekire, Omara, Osmana biat edenlerdigini unutma. Alyda ony halyflykdan çetleşdirip biljek zat ýokdur. Mugawyýada bolsa ony halyflyga ýakynlaşdyryp biljek häsiýet ýok.»

• MUGAWYÝANYŇ HILELI ÝEŇŞI

Ebu Musa Alynyň wekili däl-de, özüni hamana üçünji bir tarap ýaly alyp barypdyr. Mugawyýanyň emini Amr ibn As bolsa iň soňky pursata çenli Mugawyýanyň tarapyny tutupdyr. Ebu Musa Amra «ikisini-de boşadalyň, şura kimi islese, şonam saýlasyn» diýen teklibi beripdir. Amr ibn As bu teklibi şobada kabul edipdir, çünki Mugawyýa bilen Amryň garaşyany-da şudy. Iki tarapyň wekilleri ýanlarynda dört ýüze ýakyn toparlar bilen Erzuh diýlen ýerde duşuşýar. Amr Ebu Musadan iki tarapyň önünde belli karara gelmegini soraýar. Ebu Musa Hezreti Alyny halyflykdan boşadýandygyny mälim edýär. Çeşmeler onuň bu meselede öňdenem göwünjeňdigini ýazýar. Mundan soň Mugawyýanyň emini Amr ibn As-da Alyny boşadýandygyny, Mugawyýany bolsa onuň ýerine halyf belländigini yglan edýär. Şeýdibem «emin wakasy» fiasko bilen gutarýar, Mugawýa ýeňlip çykjakdygy görnüp duran söweşi syýasy manýowrlar arkaly ýeňşe öwürüpdür. Emin meselesiniň bular ýaly görnüşde gutarmagy Hezreti Alynyň tarapdarlaryna ýiti täsirini ýetiripdir. Alynyň duýduryşlaryny diňlemedik topar puşman edýändiklerini we urşa dowam etmegiň gerekdigini aýdýarlar. Hem özleleriniň, hem Alynyň ýalňyşandygyny, Alynyň toba etmelidigini aýdýarlar. Hezreti Aly muny ret edensoň, goşundan bölünip aýrylan bu topar Alyny küpüre düşmekde aýyplaýar. Sözde parahatçylyk getirmeli emin wakasy Hezreti Ala garşy gidýänleriniň hataryny giňeldipdir, ol Mugawyýanyň yzysüre goşunyndan aýrylan we mundan beýläk harijiler diýip atlandyryljak topara garşy-da göreşmäge mejbur bolupdyr.

• RADIKAL AŇYÝETIŇ KÖKLERI

Öz syýasy düşüňjelerini Kurana esaslandyryan we munuň bilen ylalaşmaýanlary kapyr yglan eden harijilere yslam jemgyýetinde ilki syýasy partiýa hökmünde baha berilýär. Harijileriň özüni alyp barşy soňky ähli toparlara ýiti täsirini ýetiripdir we syýasy sferada emele gelen şeýle çemeleşmeler ygtykady-amaly mezheplere öwrülipdir.

Harijilik hut pygambere-de «Alladan gork!» diýip biljek derejede gödek, şekilden (daş görnüşden) aňry çekilmedik, nazaryýetden uzak, çöl kanunlaryny dindir öýdýän aňyýetdir. Hadyslarda bu topara degişli Hezreti Pygambrrimiziň ýazgaryjy köp sanly sözüne duş gelip bolýar. Olar «Höküm bermek diňe Allaha degişlidir» sözünü şygar edinipdir. Bu sözi öňe tutýanlaryň aň-düşünjesini gowy bilýän Hezreti Aly (r.a) şeýle diýipdir: «Özi bilen batyl göz önüne tutulan hak söz». Mugawýanyň garşysynda Hezreti Alynyň tarapyny tutan, soňra Hezreti Alynyň halyflygyna garşy çykan bu aňyýet rehimsizlik bilen Hezreti Alyny şehit edýär. Yslamda tekfir hereketiniň başyny başlan bu yňdarma topar zzy üzülmeýän topalaňlarda we söweşlerde müňlerçe musulmanyň ganyna galypdyr, aýal-gyzlaryň, hatda kämillik ýaşyna ýetmedik çagalaryň ganyny dökmegi-de halal saýypdyrlar. Yslama perdelenýän şu günüň terrorçylykly toparlarynyň ýa-da özi ýaly pikir etmeýänleri saýrylaşdyryan, tekfir («dinden çykan») yglan edýän radikal-reaksioner aňyýetiň taryhy köklerini şu ýerlerden gözlemek gerek.

Dört halyfyň üçüsiniň öldürilmegi bilen gutaran bu döwür boýunça professor Ahmet Akbulut şeýle kesgitlemäni berýär:

«Guramaçylyga däl-de, belli bir adamlara esaslanýan bu syýasy sistema gysga wagtyň içinde çagşady. Gysgaça aýdanda, Hezreti Pygamberimizden soň sahabalar tarapyndan gurlan syýasy gurluş, ýene-de sahabalar tarapyndan ýykyldy. Munuň özi taryhy hakykat bolup önümüzde göze dürtülip dur».

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazetini, 15.08.2022 ý. Taryhy makalalar